

Nr 146.

Av herr **Arrhén m. fl.**, om förbättrade löneförmåner för vissa lärarkandidater.

Det är för var och en bekant, att våra läroverk befinna sig i ett brydsamt läge och att situationen om ett par år kommer att vara katastrofal. Det är också allmänt bekant, att detta nödläge huvudsakligen sammanhänger med en alltmera växande brist på akademiskt utbildade lärare. Man har inte funnit förklaringen till detta senare förhållande genom att hänvisa till den allmänt rådande bristen på akademiskt utbildad arbetskraft över huvud taget. Bristen på läroverkslärare är av andra dimensioner och av annan karaktär. Den viktigaste orsaken till att läroverksläraryrket inte utövar någon större lockelse på studenterna finner man i universitetsberedningens betänkande IV. Av där anförda uppgifter framgår, att lärare med högre akademisk examen 16 år efter studentexamen uppnått en medianinkomst på 11 000 kronor om året, lärare med lägre akademisk examen 9 000 kronor, präster 9 500, jurister 13 500, utexaminerade från teknisk fackhögskola 15 000, läkare 17 000 och tandläkare 21 000 kronor. Om man därtill lägger, att läroverkslärarna ha den längsta utbildningen av alla — med undantag för läroverkslärare med lägre akademisk examen, vilkas utbildning understiger den legitimerade läkarens med något år — förstår man den ekonomiskt inriktade studentens tvekan inför tanken att välja läroverksläraryrket. När prästlöne regleringen trätt i kraft, ligga ju läroverkslärarnas löner i bottenklass och göra det redan, om hänsyn togs till utbildningen. Det är beklagligt, att den åtgärd, som på ändamålsenligast sätt torde kunna säkerställa en rimlig rekrytering till läroverksläraryrket, nämligen en förhöjd lönegradsplacering, svårigen kan vidtagas under nuvarande förhållanden. Likväl bör man icke försumma att vidtaga sådana åtgärder, som kunna bidra till att hejda flykten från läroverkslärarbanan utan att därmed stabiliseringspolitiken sättes i fara. Vi vilja rikta riksdagens uppmärksamhet på en för statsverket relativt föga kostsam åtgärd, som kan undanröja något som bland studenter och färdigutbildade läroverkslärare med fog uppfattas som ett allvarligt missförhållande. Vi syfta på de ekonomiska villkor, under vilka unga läroverkslärare leva under det s. k. provåret.

Utbildningsgången för en läroverkslärare är i huvudsak följande. Först akademiska studier under 5—6 år fram till den lägsta examen, filosofisk ämbetsexamen, som ger behörighet till adjunktur, därefter några års lärartjänstgöring. Först vid 30—35 års ålder är den unge läroverksläraren beredd att genomgå den praktiska utbildning och det för hans framtida befordrings-

möjligheter avgörande och vanligen under ett år pågående prov, som provåret utgör. Åtskilliga lärarkandidater — den officiella men skäligen inadekvata benämningen — ha vid denna ålder hunnit bilda familj. Den psykiska press, som ett långvarigt och för den enskildes framtid betydelsefullt prov nödvändigtvis måste medföra, ökas av ekonomiska bekymmer. Det är givet, att det arvode på 2 000 kronor för helt provår, som utgår till lärarkandidaten, icke förslår långt. För många blir det därför nödvändigt att taga upp lån. Om man dessutom beaktar, att läroverkslärare i likhet med andra akademiker i stor utsträckning finansiera sina studier med lån, som måste amorteras och förräntas, kan man förstå, att studenten och den unge läroverksläraren gå provåret till mötes med föga entusiasm. Det är ej heller förvånande, om mången student eller utexaminerad slår sina planer på läroverksläraryrket ur hägen.

Om man jämför provårskandidaterna med liknande aspiranter till statliga befattningar, ser man, att provårskandidaterna befinna sig i avgjort oförmanlig ställning. Skolöverstyrelsen säger i detta sammanhang bl. a. följande: »De förhållanden, som råda inom statsförvaltningen i övrigt, tala också för bättre ekonomiska villkor åt lärarkandidaterna. Inom de affärsdrivande verken erhålla redan eleverna på nybörjarkurserna viss ersättning efter mycket kort tid, och dock äro aspiranterna här ungdomar, som endast ha real- eller studentexamen bakom sig. Tingsnotarierna, som i fråga om utbildning äro närmast jämförbara med lärarkandidaterna, ha numera erhållit arvoden motsvarande lön i löneklasserna Cg 12—17 i Ortsgrupp 5, respektive 6 516 och 7 992 kronor. I olikhet med tingsnotarierna ha dock lärarkandidaterna efter sin akademiska utbildning i regel även tjänstgjort någon tid, ibland flera år, som lärare, och åtskilliga av dem ha avlagt licentiatexamen och uppnått doktorsgrad. I stor utsträckning ha de också i flera år innehått statstjänst, och enligt kungl. brev den 30 juni 1948 kunna de då anställas som extra ordinarie adjunkter. Inom statsförvaltningen i övrigt gäller, att tjänsteman, som beordras till utbildningskurs inom verket, numera icke anses åtnjuta tjänstledighet utan uppstår full lön.»

Skolöverstyrelsen yttrar vidare: »För de närmaste åren kunna förutses mycket stora svårigheter, när det gäller att fylla behovet av lärare för de högre skolorna. En inom överstyrelsen företagen utredning pekar hän mot ett behov av inemot 3 000 nya lärare under de närmaste sex åren. (Aktuellt från skolöverstyrelsen nr 1—2, s. 2—13.) Även 1946 års skolkommision har i sitt nyligen avgivna principbetänkande uppmärksammat frågan och betonat disproportionen mellan det förutsedda behovet och den tillströmning man hittills varit van att räkna med. Bland de åtgärder, som måste företagas för att stimulera tillströmningen till läroverkslärarbanan, ha även läroverkens rektorer hos skolöverstyrelsen påyrkat en väsentlig höjning av lärarkandidaternas arvoden. Sambandet torde också vara uppenbart. För den som står inför valet mellan olika levnadsbanor måste utsikten att efter långvariga studier och ett eller flera års avlönad anställning nödgas räkna med ett år med

starkt nedsatta löneförmåner väcka betänkligheter inför läroverkslärarbanan och locka till andra banor utan sådan belastning.»

Skolöverstyrelsen hemställde i sina petita för budgetåret 1949/50 om en radikal höjning av provårsarvodet. Departementschefen ansåg sig icke kunna tillstyrka förslaget på grund av kostnadsökningen. I sina anslagsäskanden för budgetåret 1950/51 har skolöverstyrelsen förnyat sin hemställan. Departementschefen har även denna gång ansett sig icke kunna tillstyrka.

Det synes oss, att ett ytterligare uppskov med lösande av denna fråga är förenat med allvarliga olägenheter, detta icke enbart av humanitära skäl utan även med hänsyn till det hot mot lärarekryteringen och därmed också mot läroverkens standard, som nuvarande förhållanden under provåret medföra. Vi vilja erinra om de belopp som anslås till specialkurser för icke akademiskt utbildade personer, vilka önska skaffa sig vissa för undervisning i högre skolor oundgängliga elementära insikter. Det synes oss likaså befogat att stimulera utbildningen av fullt kompetenta lärare.

Vad beträffar formen för ersättning åt lärarkandidater, anse vi det skäligen att tillerkänna dem samma förmåner som andra aspiranter i liknande ställning, d. v. s. full lön som extra respektive extra ordinarie adjunkt. Enär vårt förslag innebär en tillämpning av det statliga lönereglementet i enlighet med gällande praxis, anse vi det icke strida mot lönestoppsprincipen.

Med stöd av det ovan anförda hemställa vi därför,

att riksdagen måtte besluta, att lärarkandidat, som innehar extra ordinarie anställning, skall uppbära full lön som extra ordinarie adjunkt och annan lärarkandidat full lön som extra adjunkt.

Stockholm den 25 januari 1950.

Erik Arrhen.

Hjalmar Nilsson,
Alnarp.

E. A. Lindblom.

B. A. Nilsson.